

Dede Korkut Hikâyeleri ve Beowulf'ta Kadın Temsili

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ AZİME PEKŞEN YAKAR*

Öz

Bu makale, Orta Çağ'dan günümüze ulaşan iki önemli ulusal destan olan *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Beowulf*'ta bulunan kadın tiplerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Her iki eserde de oğullarının kahramanlıklarından dolayı övülen annelere, bir kayba ağıt yakan veyahut yas tutan kadınlara rastlamak mümkündür. Bu tip kadınlar genelde pasif olarak resmedilmiştir ve hatta bazı durumlarda bu tip kadınların pasiflikleri erdem olarak yansıtılmıştır. Bu tür tasvirlerin yanı sıra güçlü ve aktif kadın karakterler de mevcuttur. Bu tip aktif kadınlar at binip ok atabilen savaşçı kadınlardır ve erkek kahramanları güç durumlardan kurtarabilecek yeteneklere sahiptir. İki destan da tek başına toplumsal cinsiyet ve kadın konusunda çalışılmış olmasına rağmen yine bu konularda karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir. Bu bağlamda, bu makale, eserlerin ortaya çıktığı coğrafyaları, dönemin şartlarını, dinlerin toplumsal cinsiyet rollerine etkisini, bahsi geçen toplumların yerleşik ve konargöçer düzenlerini dikkate alarak *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Beowulf*'un kadın tiplerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

Anahtar sözcükler: *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Beowulf*, kadın, savaşçı kadın, Türk destanı, Eski İngilizce destan

THE REPRESENTATION OF WOMEN IN THE BOOK OF DEDE KORKUT AND BEOWULF

Abstract

This article aims to analyse the female types in *The Book of Dede Korkut* and *Beowulf*, two important national epics that have survived today from the Middle Ages, comparatively. In both works, it is possible to encounter mothers who are praised for the heroism of their sons, and women mourning a loss. Such women are often portrayed as passive, and even their passivity is presented as a virtue in some cases. In addition to this type of woman, there are also strong and active female characters. These are warrior women who are able to ride horses and shoot arrows, and they have the skills to rescue male heroes in distress. Although both works have been analysed in terms of their treatment of gender and women, they have not been examined comparatively on these issues. In this context, this article comparatively examines the female characters of *The Book of Dede Korkut* and *Beowulf* by taking into account the geographies in which the works emerged, the conditions of the period, the effects of religions on gender roles, and the settled and nomadic orders of the mentioned societies.

Keywords: *The Book of Dede Korkut*, *Beowulf*, woman, warrior woman, Turkish epic, Old English epic

GİRİŞ

Dede Korkut Hikâyeleri ve *Beowulf* başlıklı eserler, Orta Çağ'da sözlü olarak aktarılmış olup daha sonra yazıya geçirilen kahramanlık hikâyeleri anlatır. Bu nedenle, hem anlatıldıkları hem de yazıya geçirildikleri dönemin özelliklerini içerirler (Chadwick ve Zirmunsky, 1969, s. 309; Ergin, 2008, ss. 5-10; Reichl, 2012, s. 682). İki eserin ait oldukları dönemin kahramanlık hikâyelerinde, savaşın çok mühim bir yeri vardır. Savaş, bu toplumların varoluşlarının tek yolu olarak görülür (Reis, 2011, p. 26). Bu nedendir ki destanlarda kahraman baş karakterdir.

Kahraman kavramının destanlarda diğer türlerden çok daha önemli bir yeri vardır. Ana konusu savaş olan bir türde genç ve kuvvetli erkek kahramanın eserin merkezinde olması şaşırtıcı değildir (Reis, 2011, p. 26). Kahraman olmak ise elbette kolay değildir. Bu kahramanların öncelikle soylu olmaları gerekmektedir. Fakat kan bağıyla soylu olmak yeterli değildir. Kahraman hareketleriyle de soylu olduğunu kanıtlamalı, yüce bir amaç için çalışmalı ve gerektiğinde ölüme yürümekten çekinmemelidir. Destan türünde kahramanlar genellikle ait oldukları toplumlara karşı sorumluluk sahibidir ve toplumlarına bir şekilde katkıda bulunmak isterler (Pekşen Yakar, 2021, s. 412). Nitekim, bu kahramanlar çoğu zaman toplumlarının varoluşu ve refahı için savaş verir. Toplumlar onların yaptıkları sayesinde var olur ve ayakta kalır ya da yok olur. Örneğin *Beowulf'ta* Beowulf'un ölümünün yasını verirken insanları bir taraftan derin bir keder sarar çünkü Beowulf'un ölümünün duyulmasıyla düşmanlar kıyılarına üşüşecek ve o toplumu yok edecektir (Ağıl, 2020, s. 128).

Kahramanın olmazsa olmazlarından birisi ismidir ve bu ismi kazanması gereklidir. Kahramanlık eylemleriyle kazanılan bu isimler, kahramanların özelliklerini de dinleyiciye aktarır. Örneğin, *Beowulf'ta*, Beowulf ismi, "beo" ve "wolf" kelimelerinin birleşiminden oluşur (Neidorf ve Zhu, 2022, s. 109). Bu kelimeler aslında "ayı" sözcüğünün dolaylamasıdır ve kahramanın gücünü betimler (Neidorf ve Zhu, 2022, s. 109). *Dede Korkut Hikâyeleri'nde* ise Boğaç Han örneği verilebilir. Dirse Han'ın oğlu boğayla güreşip yendiğinde Dede Korkut tarafından bizzat Boğaç Han olarak isimlendirilir (Duymaz, 2020, s. 117). Kahramanlar için hak ederek edindikleri isimlerini ölümsüzleştirmeleri de o ismi kazanmak kadar elzemdir. Ölümden sonra da isimlerini yaşatmak için korkusuzca her savaşa atılırlar. Onları ölümsüzleştirecek olan, savaş meydanında verdikleri yiğitliklerle kazandıkları ünleridir.

Anlaşılabileceği üzere, destanlarda aktarılan toplumlar ataerki bir düzene sahiptir. Ataerki kavram olarak Weber ve Hartmann gibi birçok önemli toplum bilimci tarafından sıklıkla kullanılmıştır (Walby, 1989, s. 214). Bu toplum bilimciler ataerki kavramını genellikle benzer biçimlerde tanımlamış olsalar da kuramlarında önemli farklılıklar da görülür. Gerda Lerner'a göre ataerki ailede kadın ve çocuklar üzerindeki erkek egemenliğinin genel olarak toplumda kendini tekrar etmesi ve göstermesidir (1986, s. 239).

Ataerki düzen kavramı temelde toplumda iktidar ilişkilerinin varlığını ve bu güç ilişkilerinde erkeğin kadın üzerinde egemen olduğunu aktarır (Kavasoglu Parlak, 2019, s.12; Berktaş, 2014, s. 24; Bhasin, 2014, s. 12-16). Benzer bir biçimde, bu makalede ataerki kavramı

erkeklerin kadınlara hükmettiği, kadınların ezildiği ve sömürüldüğü sosyal yapı ve uygulamalar bütünü olarak ele alınmıştır (Lerner, 1986, s. 239; Walby, 1986, s. 214).

Ataerkil toplumlarda her cinsiyete belli roller atfedilir. Başka bir deyişle, erkek ve kadına atfedilen net kurallar, görevler ve roller vardır. Erkek/kahraman bu düzenin merkezindedir (Eray Sarıtaş, 2020, s. 1954). Savaşarak, gerekirse ölümler toplumun huzurunu sağlamakla yükümlüdür. Kadın ise genellikle erkeğin soyunun devam etmesi, çocuk büyütme ve ev işleri ile ilgili sorunları çözmek gibi rolleri gerçekleştirir (Eray Sarıtaş, 2020, s. 1954).

Yukarıda bahsi geçen ataerkil sistemde cinsiyet rolleriyle ilgili genelleme elbette yerleşik ve göçebe düzene göre değişiklik gösterebilmektedir. Göçebe düzende kadın ya da erkek farketmeksizin herkesin dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı temkinli ve tedarikli olmaya mecburiyeti vardır. Umay Günay'ın da açıkça belirttiği üzere "atlı-göçebe kültür ve medeniyetinin yaşandığı dönemin insanı ağır tabiat ve geçim şartlarına dayanmaya, kuvvetli, heybetli olmaya mecburdur" (1989, s. 54). Bununla birlikte, göçebe düzen genellikle "eşitlik" kavramı ile ilişkilendirilir (Dalkesen, 2007, s. 115). Nilgün Dalkesen'in belirttiği gibi, göçebe yaşam tarzı [erkek-kadın arasında] ayrımcılığı engeller ve günlük işler erkek ve kadın tarafından yapılır (2007, s. 91). Göçebe düzenin aksine yerleşik düzende insanların kuvvetli ve heybetli olma mecburiyetleri yoktur. Bu nedenle, kadının toplumdaki rolü annelik ve eş olma gibi belli başlı rollerle kısıtlanmıştır. Kaplan'ın da kadının edebi temsilleri bağlamında açıkladığı gibi, "[y]erleşik medeniyete ve islâmî kültür çevresine dahil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arzeder" (1951, s. 99). Bu nedenlerle, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde yerleşik düzen olmadığını aksine göçebe bir toplumun hikâyelerinin anlatıldığını, *Beowulf*'ta ise nispeten yerleşik bir düzen olduğunu unutmamak gerekmektedir. Aynı zamanda, iki destanın da toplumlarının inandığı dinler de kadına verilen rollerde önemli bir rol oynamakta ve kadın temsillerinde önemli bir faktör olarak eklenmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, bu makalede *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Beowulf* başlıklı iki destanda yer alan kadın tiplerinin temsilleri karşılaştırmalı metin analizi yönteminin sağladığı analitik perspektiften yararlanarak incelenecektir. Bu makalede karşılaştırmalı metin analizi yöntemine başvurulmasındaki başlıca neden incelenen eserlerin kadın temsili bakımından tek tek incelemeleri olsa da karşılaştırmalı incelemesinin bulunmayışıdır. Ayrıca, farklı coğrafyalarda aynı türde aktarılmış, farklı toplum düzeni ve dini inanışa sahip iki toplumun kadına bakış açılarının ve kadına atfettikleri rollerin nasıl benzeştiği ve farklılık gösterdiğini tartışmak açısından da en elverişli yöntem karşılaştırmalı metin analizidir. Bu bağlamda, bu makalede *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Beowulf* başlıklı eserlerde bulunan kadın temsilleri karşılaştırmalı bir biçimde ele alınacak olup iki metinden ilgili metinsel örnekler ve bağlamsal bilgiler ışığında tartışılacaktır.

TARTIŞMA

Dede Korkut Hikâyeleri Oğuz Türklerinin, *Beowulf* da Anglo-Saksonların bilinen en eski destanı olarak kabul edilmektedir. İki destan da sözlü edebiyat ürünüdür ve bestelenmelerinden çok sonra yazıya geçirilmiştir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin on dördüncü ya da on beşinci yüz yılda, *Beowulf*'un ise on birinci yüzyılda yazıya geçirildiği düşünülmektedir. *Beowulf* ve *Dede Korkut*

Hikâyeleri anlatıldıkları dönemde ve coğrafyalarda yaşamı ve o zamanların değerlerini detaylı bir şekilde yansıtır. Bu iki önemli eserin hem tür olarak hem de sözlü edebiyat ürünü olarak bazı ortak özellikler barındırdığı aşikardır. Bu iki destan kadın temsili konusunda da bazı noktalarda birleşir. Nitekim, destan türünde kadını birey olarak pek göremeyiz. Her cinsiyete atanmış belli roller vardır ve bu rolleri yerine getirirler. Getirdiklerinde takdir edilirlerken yapmadıklarında ya da rollerini aştıklarında cezalandırılır ya da kötü olarak etiketlenirler. Kadın tiplerinin tasviri konusunda, iki eser benzerlik gösterse de birbirlerinden oldukça farklı kadın tipleri içerdikleri de su götürmez bir gerçektir.

İki destan da kahramanlık hikâyesi anlatır ve bu hikâyeler erkek egemen bir topluma aittir. Bu nedenle, bu destanda erkekler neredeyse her zaman aktif, güçlü, ve savaşçı olarak resmedilirken, kadınlar ya pasif rollere sahiptir ya da pek göz önünde değildir. Elbette, bu tür toplumlarda da kadınların belli başlı rolleri vardır. Bu roller arasında, erkeklere veyahut savaşçılara içki sunup savaştaki başarılarını ödüllendirmek, çocuklarıyla ilgilenmek ve rızaları olmaksızın düşman ülkenin prensi ya da kralıyla evlenip barışı sağlamak yer alır. Bu roller dışında metinlerde kadınlara pek rastlanmamaktadır, rastlandığındaysa da rollerini ihlal eden kadınlar olarak ibretlik cezalandırılışları yer alır.

Beowulf, Anglo-Sakson toplumunu ve değerlerini yansıtır. Bu toplumu ayakta tutan iki bağ vardır. Bunlar kral-kahraman bağı ve kan/akrabalık bağıdır (Britten, 2021, s. 1139). Bu nedenle, *Beowulf*'un Danimarka hanedanlığının soy ağacını anlatarak başlar:

... Mazide yaşayan Mızraklı Danlar
ve kralları gözü pek adamlardı, görkemliyidiler.

Hep dinledik onların destanlarını.
Başta Shield Sheafson, şimşek hızıyla
dağıttırdı şölenleri, hışımla dalıp,
salonlara korku salardı.

...

Boyun eğdirdi balina yolunun öte
kıyısındaki kavimlere. Tam bir kraldı.
Sonraları bir oğlu oldu Shield'ın,
huzur bulsunlar diye bağışladığı
bir hediye, başsız geçen günlerde
uzun süren sıkıntılarını gören Tanrı'nın.
Çok şöhret kazandı Shield'in oğlu:
Beow adı bilindi koca Kuzey'de.

...

Sonra veliahdı, büyük Halfdane başladı
devranına, dört çocuk doğurttu:
Heorogar, Hrothgar, iyi kalpli Halga
ve bir kız duyduğuma göre, İsveç kralı
yüzü yaralı Onega'nın karısı oldu. (Ağıl, 2020, ss. 39-40)

Bu dizelerden de anlaşıldığı üzere Anglo-Sakson toplumunda soy ağacı genellikle baba merkezli oluşturulmaktadır. Danimarka hanedanının kral kahramanlarının başarıları şanlı isimleriyle tek

tek yazılırken bu kahramanları doğuran annelerin isimleri hiç geçmez. Edebi metinlerde özellikle destan türünde isim sahibi olmak, isimsizlik, ismini kazanmak ve isim verilmesi oldukça önemli kavramlar olup karakter, eser ve eserin yazıldığı dönemle ilgili önemli bilgiler aktarır. Bu dizelerde de, Halfdane'in dört çocuğundan bahsederken erkek çocuklar isimleriyle anılırken kız çocuğun ismi sanki özellikle belirtilmemiş gibidir. Halfdane'in kızının ismini vermekten imtina eden şair, kocasının ismini ve hatta yüzündeki yarasından dahi bahsetmiştir. Hatta Beowulf'un kılıcının dahi ismi vardır ve metinde özellikle ismiyle anılır. Bu durumda kadınların varlığının çok da önemli olmadığını söylemek yanlış olmaz (Ağıl, 2014, s. 115). Ayrıca Nazmi Ağıl'ın çevirisinin hemen başında yer alan "Kim Kimdir" bölümünde yetmiş bir tane karakter ismi belirtilmiştir ve bunlardan sadece beş tanesi kadın karakterlerdir:

1. Freawaru: Hrothgar'ın kızı
2. Hildeburh: Frizya Kralı Finn'in karısı, Danimarkalı Hnaef'in kız kardeşi
3. Hygd: Hygelac'ın karısı, Haereth'in kızı
4. Modthryth: Angles Kraliçesi, Offa'nın karısı
5. Wealhtheow: Danların kraliçesi, Hrothgar'ın karısı (2020, ss. 33-35)

Elbette, karakter sayılarına bakarak genelleme yapmak ve bu veriyi net bir bilgi olarak sunmak yanlıştır. Fakat diğer bağlamsal bilgilerle birleştiğinde anlamlı hâle geldiği görülecektir. Kadın karakterlerin sunumu ile ilgili olarak diğer önemli bir bilgi de kadınların genellikle bir erkek karakterin kızı, kız kardeşi ya da karısı olarak tanımlanması veyahut kraliçe olarak tanıtılması hususundadır. Açıkça görüldüğü gibi, kadın, birey olarak varoluşundan ötürü değil de erkeklerle ilişkilerine göre tanımlanmaktadır. Bu durum da erkek egemen destan dünyasında kadınlara sınırlı roller biçildiğinin göstergelerinden biri olarak yorumlanabilir.

Dede Korkut Hikâyeleri, başlığından da tahmin edilebileceği gibi birçok hikâyeden oluşmaktadır. Kadın karakterlerin incelenmesi bakımından Türk edebiyatında kadınların işlenişi ile ilgili bir tasnif, tartışmanın genel hatlarını çizmek açısından elverişli olacaktır. Mehmet Kaplan'a göre, Türk edebiyatında kadın üç şekilde incelenebilir: Birinci grupta İslamiyet'in kabulünden önce göçebe Türk toplumlarında ideal erkek olarak nitelendirilen alp tipine benzer özellikte kadınlar yer alır (1951, s. 99). Bu tip kadınlar çoğunlukla at binen, ok atan, kılıç kuşanıp düşmanla savaşılabilen kadınlar olarak tasvir edilir. İslamiyet'in kabulüyle ve yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte, edebiyatta kadın daha pasif bir yer tutmaya başlar (Kaplan, 1951, s. 99). Yerleşik düzen ve İslami kültürün etkisiyle kadın artık kahraman nitelikleriyle resmedilmez (Kaplan, 1951, s. 99). Aksine, aşk ve şehvet tasvirlerinin pasif objesi olarak edebiyatta yer bulur (Kaplan, 1951, s. 99). Son grupta ise Batı medeniyetinin etkisiyle, edebiyatta ve yaşamda kadının hakları yer almaya başlar ve kadın erkekle her konuda neredeyse eşit şekilde tasvir edilmeye başlanır (Kaplan, 1951, s. 99). Orhan Şaik Gökyay da Kaplan'a benzer bir değerlendirmede bulunur: "Bu destanların kadınları da erkekler gibi, aynı karakterde ve aynı derecede kahramandır" (2007, s. 1084). Bu bağlamda, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde kadın tasvirleri birinci grupta yer alan kadın tipine benzerlik gösterir. Yani, kadınlar alp tipinde aktif ve kahramanca dövüşen, at binen ve ok atan kadınlardır.

Gökyay'ın görüşüne göre ise kadına verilen değer, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin girişinde anlatıcının kadınları sınıflandırmasından anlaşılmalıdır (2007, s. 1086). Fakat alp/kahraman kadın

karakter tipi, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin giriş kısmında anlatıcının kadın tasnifiyle çelişir. Benzer bir tasnif erkekler için yapılmazken, anlatıcı kadınları dörde ayırmaktadır: “Dede Korkut dilinden ozan der ki,/Karılar dört türlüdür;/Birisi ev yapan sulptur,/Birisi solduran soptur,/Birisi dolduran toptur,/Birisi evin dayağıdır,/Birisi nice söylersen bayağıdır” (Gökyay, 2006, ss. 29-30). Anlatıcının tasnifine göre kadınlar “evin dayağı” olan kadınlarla evlenmelidir. Bu tasnifte övülen kadın tipi “evin direği” olarak yüceltilir. Yüceltilmiş kadın imajı ise direkt olarak ev ile ilişkilendirilmiştir. Kadın, kocası evde olsa da olmasa da konuğa gösterdiği misafirperverliğine göre değerlendirilir. Bu tasvirle kadına belirli bir misyon da yüklenmiştir. “Evin direği” olarak ailenin işleyişi ve toplumun sürekliliğini sağlamak kadının görevi olacaktır. Bu nedenle, kadından çocuk doğurması beklenir ki buna en iyi örnek Dirse Han'ın eşini çocuk doğurmadığı için azarlaması olarak gösterilebilir.

Yüceltilen “evin dayağı” kadın tipinin zıttı olan tip ise “solduran sop” olarak tanımlanmış kadınlardır. Bu tip kadınlar açgözlü, şikayetçi ve nankör olarak tasvir edilmiştir (Gökyay, 2006, s. 30). Bu tip kadınlar elindekilere tamah etmez ve sahip olduklarıyla asla yetinmezler. Bu sebeple başka biriyle evlenmek isterler. Bu durum aslında kadınların nefislerine hakim olamamasının sonucu olarak verilmiştir. Nefislerini tatmin etmek isteyen kadın, ailesine ve topluma olan görevlerini gözardı eder.

“Dolduran top” diye sınıflandırılan kadınlar da yine ev ile ilişkilendirilir ve ev dışında herhangi bir aktivite yapması uygun görülmez çünkü kadına atfedilen rollerin dışında kalırsa bu kadın toplum için tehlike oluşturmaktadır. “Nice söylersen bayağıdır” tipindeki kadınlar da toplumun kadınlara atadığı rollerin dışında kalan ve uzak durulması gereken kadınlardır. Yine ev ile ilişkilendirilen kadın, evine gelen misafiri iyi ağırlayamaz ve eşinin sözünü çiğneyip sözünün dışına çıkarsa bu grupta sınıflandırılır (Gökyay, 2006, ss. 30-31). Girişte, anlatıcının kadın tasnifine bakılırsa kadından ikincil konumda olmasını ve bu konumunu kabul etmesi, eşinin sözünden çıkmaması ve ona boyun eğmenin erdem olduğunu bilmesi elzemdir. Kadının yüceltilen rolü tamamen ev ile ilişkilendirilmiş olup “evin dayağı” tipi dışındaki kadınlar toplumun geleceği için tehlikeli bulunmuştur. Fakat bu tür bir tasnifin hikâyelerde yer alan kadın tipleriyle ve anlatıcının kadınlara karşı tutumuyla pek uyuşmadığı görülecektir. Kaplan'ın da öne sürdüğü gibi, “[a]sıl Dede Korkut hikâyelerinde kadının en büyük meziyeti kahramanlık ve annelik duygusu olduğu hâlde, burada kadın bambaşka bir zaviyeden, misafirperverlik ve ev işi bakımından değerlendirilmektedir” (1951, ss. 111-112). Araştırmacıların kanaati de giriş kısmında bulunan bu kısmın göçebe Türklerin yaşama biçimi ve değerlerini yansıtmadığı yönündedir (Kaplan, 1951, s. 112).

Bu bilgiler ışığında şu çıkarımda bulunulabilir: Giriş kısmında her ne kadar kadınlar katı bir şekilde gruplandırılmış ve kadınların rolleri ev işleri, eşe sadakat ve hizmet; çocuk doğurma ve yetiştirme olarak sınırlandırılmış olsa da *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde kadın tipleri, *Beowulf* taki karşılıklarının aksine, adeta birer alp gibi at binip, kılıç kuşanan, ok atan ve hatta gerektiğinde düşmanla cansiperane savaşan karakterlerdir. Elbette, bu durum toplumun göçebe olmasıyla ilişkilendirilebilir. Sürekli hareket hâlinde olan toplumlarda aşk ve tutkudan ziyade hayatta kalma önemli olduğundan, kahramanlık, göçebe düzende en önemli değer olarak görülür (Kaplan, 1951,

s. 100). Bununla birlikte, kahramanlığın şartlarını da göstermek durumundadırlar. Bunlar, fiziksel kuvvetinin olması, dayanıklılık ve savaş/dövüş yetenekleridir. Durum bu olunca, kadın tasvirleri de bu minvalde vücut bulmaktadır. Örneğin Beyrek babasına evlenmek isteyeceği kadını şöyle tasvir eder: “Baba, bana bir kız aliver ki, ben yerimden doğrulup kalkmadan onun doğrulup kalkması gerek. Ben karakoç atıma binmeden o şahbaz atının beline binmek gerek. Ben karımına varmadan o bana baş getirmek gerek. Bunun gibi kız aliver baba bana, dedi” (Gökyay, 2006, s. 78). Beyrek’e babasının cevabı “Oğul, sen kız istemezmişsin, kendine yoldaş ve hemta istermişsin” (Gökyay, 2006, s. 78) olur. Beyrek ile babasının arasında geçen konuşmadan o dönemde kadınlardan beklenenin bir kahramandan beklenenden çok da farklı olmadığını kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Kan Turalı isimli karakter de kendisi için ideal gördüğü eşi, Beyrek’in kadın tasvirine benzer bir şekilde tarif eder: “Baba, ben yerimden doğrulmadan o kalkmış, ayağa dikilmiş ola; ben karakoç atıma binmeden o binmiş ola; ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış, bana baş getirmiş ola” (Gökyay, 2006, s. 144). Kan Turalı’nın tarifi de savaşçı bir kadını işaret eder. Nitekim, bir gün Kan Turalı uyurken düşman saldırır. Kan Turalı uyandığında sevgilisini düşmanla çarpışırken görür: “Gelin at üzerinde, giyinmiş, süngüsü elinde” (Gökyay, 2006, s. 158). Yine Kan Turalı’yı düşman elinden Selcen Hatun kurtarıp kahramanlık becerilerini sergiler: “Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at saldı, bir ucundan kırıp o bir ucuna çıktı” (Gökyay, 2006, s. 159). Bu ve buna benzer örnekler göre, hem Beyrek’in evlenmek istediği eş hem Kan Turalı’nın sevgilisi kahramanlık özelliğine sahiptir. Fakat, Kan Turalı, sevgilisinin cevval bir dövüşçü olmasını beklese de kadının kendinden daha bahadır olması onun için bir utanç kaynağıdır. Nitekim, Kan Turalı’nın sözleri şu şekildedir:

Kalkıp da Selcen Hatun durduğunda,
Yelesi kara Kazılık atına bindiğinde,
Babamın ak ban eşğine düştüğünde,
Oğuzun ala gözlü kızı, gelini boyladıkta,
Her kişi sözünü söyledikte,
Sen orada kalkasın, övünesin,
Kan Turalı güçsüz düştü,
At ardına aldım, çıktım, deyesin,
Gözüm döndü, gönlüm gitti,
Öldürürüm seni!” (Gökyay, 2006, s. 161)

Bu dizelerde bahsi geçen Kan Turalı’nın tutumu, Esra Kavasoglu Parlak tarafından “ataerkil ikiyüzlülü[k]” olarak yorumlanmıştır (2019, s. 120). Kavasoglu Parlak’a göre, “[Kan Turalı’nın] Selcen Hatun sayesinde üç defa hayatı kurtulur ancak bunun bilinmesi ihtimalini kaldıramaz ve kadını öldürmek ister. Çünkü bunun bilinmesi ataerkil işbirliği içinde oluşturulan erkeksi role zeval getirme riski taşımaktadır” (2019, s. 120).

Erkek karakterlerinin alp tipinde kahramanlık becerilerine sahip ideal bir eş aradıkları gibi kadın karakterler de eş olarak kahraman vasıfları olan bir erkek tercih etmektedir. Örneğin, Trabzon tekfurunun kızı Selcen Hatun, evleneceği erkeğin kendisi gibi at binen, kılıç kuşanan, er meydanında gücünü gösteren biri olmasını ister. Nitekim, Selcen Hatun’la evlenebilmek için şart

koşulan görev oldukça zorludur ve amaç adayların gücünü sınamaktır: “O kızın üç canavar kalınlığı, kaftanlığı vardı. Babası, her kim o üç canavarı bassa, yense, öldürse kızımı ona veririm, deyü söz vermişti. Basamasa, başını keserdi. Böylelikle otuz iki kâfir beyinin oğlunun başı burç bedeninde kesilip asılmıştı” (Gökyay, 2006, s. 145). Selcen Hatun’a yaraşacak kişinin, yiğitlikte Selcen Hatun’la denk olması beklenir. Bu da ancak boğayı, aslanı ve buğrayı öldürme gücü olan biri olmalıdır.

Benzer bir şekilde, Beyrek ve Banı Çiçek’in hikâyesinde de Banı Çiçek kendisini alacak erkeğin kahramanlık özelliklerine haiz olmasını beklemektedir. Bu nedenle, Beyrek’in gücünü denemek ister. Beyrek’e kendini Banı Çiçek’in dadısı olarak tanıtır ve binme, ok atma ve güreşme gibi yeteneklerini yarıştırmayı teklif eder. İlk iki yarışta Banı Çiçek’i geçen Beyrek, güreşte yenilemeyince şöyle der: “Bu kıza basılacak olursam soylu Oğuz içinde başımı kakınç, yüzüme tokunç ederler. . . Gayrete geldi, kavradı kızın bağdamasını aldı. Emceğinden tuttu, kızın memesine yapıştı, kız gocundu. Ku kez Beyrek kızın ince beline girdi, bağdadı; kız arkası üzerine yere vurdu” (Gökyay, 2006, s. 77). Eğer bu kıza yenilirse Oğuz içinde alay konusu olacağını düşünerek hırslanan Beyrek, Banı Çiçek’i güreşte güçlülükle de olsa yener. Beyrek’in galibiyeti üzerine Banı Çiçek gerçek kimliğini açıklar. Burada, kadının sosyal hayatta at binerek ve dövüşerek aktif rol aldığını söyleyebiliriz. Fakat, Bamsı Beyrek’in “bir kıza yenilme korkusu” kadın-erkek ilişkilerindeki hiyerarşik düzene dair ipuçları vermektedir. Fakat Mehmet Kaplan bu durumu farklı yorumlamaktadır:

Hikâyelerde ne kadar mübalâğa ve masal unsuru olursa olsun, göçebe cemiyetinde erkeğin kadını, kadının erkeği kuvvet ve cesaret bakımından denemesinin *hayatî bir değeri* olması ve bunun sebebi kolaylıkla tasavvur olunabilir. Zira daimî hareket halinde bulunan, şehir ve köylerde olduğu gibi tabii ve sunî hiçbir vasıta ile korunmayan bu toplulukta, düşman, erkeğin de, kadının da hayatını tehdit altında bulundurur. Şu halde ikisinin de kuvvetli ve cesur olması zaruridir. (191, ss. 101-102)

Kısacası, *Dede Korkut Hikâyeleri*’ndeki kadınların kahraman/alp özelliklerine haiz olmaları beklenir. Bu bağlamda, Selcen Hatun ve Banı Çiçek cesur savaşçı kadınlardır. Karşılık olarak da bu kadın karakterler, kendilerinde hâlihazırda bulunan kahramanlık özelliklerini eşlerinde de bulunmasını bekler.

Dede Korkut Hikâyeleri’nin aksine, *Beowulf*’ta kahraman özelliklerine sahip kadın tipine rastlanmamaktadır. Yine *Dede Korkut Hikâyeleri*’ne kıyasla, *Beowulf*’ta sınırlı sayıdaki kadın tiplerinin rolleri keskin sınırlarla belirlenmiştir ve bu rollerden çıkmaları mümkün değildir. Bu sınırlar, eril ve dişil ikili zıtlıklarının destanın mekânlarına nüfuzuyla daha da katı hâle gelmiştir. Heorot bu zıtlığın inşa edildiği mekâna örnek olarak gösterilebilir. Aslında, destanlarda mekân sınırı yoktur. Fakat eski toplumlarda kralın ve savaşçıların kazandıkları zaferleri kutladıkları, ziyafet çektikleri ve kralın cömertliğini gösterdiği görkemli salonlar ana mekân olarak düşünülebilir. *Beowulf*’ta da Heorot adı verilen heybetli salonda Hrothgar ve savaşçıları çoğu kez zaferler kutlamış ve eğlenmişlerdir. Grendel’in saldırıları ve ölümler bu salonda yaşanan eğlenceye gölge düşürmüştür. Nazmi Ağıl’ın makalesinde de değindiği üzere, aslında, bu salon dönemin tehlikelerinden ve kasvetli havasından insanlara bir sığınak oluşuyla insanların doğaya üstün gelişini ve hakimiyet kurmalarının da sembolüdür (2014, s. 45). Doğa ise genel anlamda

birçok yönüyle dişil olarak tasvir edilir. Böylece insan eliyle yapılan ve uygarlığın simgesi Heorot'a yapılan saldırılar düpedüz doğanın yaratıklarının işidir. Buradan dişil ve erilin çatışmasının mekânlar üzerinden de gösterildiği anlamı çıkmaktadır. Saldırıyı gerçekleştiren ilk canavar Grendel'dir ve Heorot'un neşesini nasıl kaçırdığı şu şekilde anlatılır:

Kısaca hayatından hoşnuttu herkes,
 cehennem çukurundan çıkıp gelene dek
 olanca şerriyle bir kara şeytan:
 Grendel'di bu gaddar canavarın adı,
 sınırlara musallat oluyor, meralarda
 bomboş bataklıklarda barınıyordu.
 Tanrı'nın sürgün ettiği, Kabil'in soyundan
 Kovgun canavarlarla kalmıştı bir süre. (Ağıl, 2020, ss. 41-42)

Bu dizelerde, Grendel'in Tanrı'nın lanetlediği Kabil'in soyundan geldiği belirtiliyor. Aslında, *Beowulf* pagan inancı olan bir toplumun hikâyesidir ve pagan toplumlar doğayı temsil eden tanrıçalara tapar. Fakat, *Beowulf* çok sonraları bir keşiş tarafından yazıya döküldüğünden pagan öğeleri epey azaltılmış; yerine Hıristiyan öğeler yerleştirilmiştir. Bu da demek oluyor ki pagan inancın kadın tanrıcaları Hıristiyan inancının erkek tanrısıyla değiştirilmiş, dişil-eril zıtlığı daha da güçlü verilmiştir (Ağıl, 2014). Dişil doğanın yarattığı Grendel'in önce canavarlaştırılmış sonra da yok edilmiş olarak yorumlanması çok da yanlış olmaz (Ağıl, 2014, s. 45).

Ayrıca, Grendel'in babasından hiç söz edilmez. Grendel'i, sadece yine bir canavar olarak tasvir edilen annesi yetiştirmiştir. Bu açıdan hem doğayla özdeşleştirilmiş hem de dişi bir yaratık tarafından büyütülen Grendel'in insan yiyen bir canavar olması da çok şaşırtıcı değildir. Grendel'in saldırısının yarattığı dehşet şu dizelerde ayrıntılı olarak verilmiştir:

... Hızla hücum
 etti canı canavar, doymaz bir iştihayla
 ve dehşet saçarak daldı,
 otuz yiğidi kaldırıp kaçırdı inine,
 katliamın hazzıyla halinden hoşnut,
 salak sarhoş sendeleyerek , parçalanmış cesetlerle. (Ağıl, 2020, s. 42)

Grendel tek seferde otuz yiğidi inine kaçıır ve dahasının cesetleri arasından mutlu ayrılır. Grendel öyle canavarca resmedilmiştir ki doğadan gelen bu canavarın katli insanlık için yararlı olacaktır mesajı anlatıcı tarafından sadece bu dizelerde değil, her daim verilir. Nitekim *Beowulf*, insan düşmanı bu yaratığı öldürür.

Grendel'in ölümüyle rahata erdiklerini düşünen Danlar, oğlu Grendel'in intikamını almak için saldıracak olan bir anneyle karşılaşacaktır. Anlatıcı, Grendel'in annesini tanıtırken bu isimsiz kadından Grendel gibi onu da doğanın dişil ve yıkıcı özellikleriyle özdeşleştirmemizi ister gibi bahsediyor: ""Buraya birkaç mil mesafede/kırağı kaplı bir kuru var;/kıyısındaki düğüm düğüm ağaç kökleri/kara bir gölge düşürür dibindeki göle" (Ağıl, 2020, s. 78). Kral Halfdane'nin tüm oğulların isimleri tek tek verilirken kızının ismini vermemesi gibi Grendel'in annesinin de isimsizliği kadının bu toplumda pek de görünür olmadığına dair güçlü kanıtlar sunuyor. Fakat, oğlu Grendel'in intikamını almak için Heorot'a saldırdığında kendini hatırlatıyor:

Ne var ki bu defa annesi düşmüştü yola,

kederli, kudurmuş, öç almaya aç.
 Soluğu Heorot'ta aldı, daldı salona.
 Talihleri az sonra dönecek olan Dan
 askerleri her şeyden habersiz uyuyorlardı.
 Hücuma geçti Grendel'in annesi .
 -Gücü oğluna göre azdı gerçi, fakat
 bir Amazon'un kuvveti ne denli denk
 değilse donanımlı bir erkeğine
 o kadirlik bir farkla- İndirdi kılıcını,
 keskin kenar, sivri uç, kanla ıslı ıslıdı
 yaban domuzunu yontup atarken
 mişferin üstünden. (Ağıl, 2020, s. 76)

Bu dizelerde de açıkça belirtildiği gibi, Grendel'in annesinin saldırısının sebebi, oğlunun öcünü almak istemesidir. Üstelik, Anglo-Sakson toplumlarının olmazsa olmaz akrabalık bağına göre öç en doğal haktır. Bu bağa göre, bir aileden bir kişi başka bir aileden biri tarafından öldürülür veya zarar görürse mağdur ailenin öç alma ya da zararını tanzim etme hakkı doğar. Bu da demek oluyor ki Grendel'in annesi bu önemli toplumsal koda göre intikamını alabilir. Grendel'in annesi de bu bağa bağlı olarak hareket eder. Oğlunun Heorot'ta asılı sağ kolunu alan anne, Grendel'in ölümüne sebep olan bu kola karşılık Hrothgar'ın sağ kolu olarak bilinen yakın dostu Aeshere'i öldürür (Symons, 2018). Fakat, bu isimsiz kadına intikam hakkı dahi verilmediği gibi intikam aldığı için katli uygun görülür.

Beowulf'ta Grendel'in annesi haricinde detaylı anlatılan tek kadın Hrothgar'ın karısı Kraliçe Wealtheow'dur. Kraliçe olmasından mütevellit metinde daha fazla rastlayacağımızı düşüsek de durum pek de öyle değildir:

... Hrothgar'ın kraliçesi
 Wealtheow göründü, gerektiği şekilde.
 Altınları vardı üstünde, zarifçe selam verdi
 salondaki adamlara, sonra kupayı uzattı,
 memleketin muhafızı Hrothgar'a ilkin.
 ...
 Ve herkesi dolaştı Helming kadını,
 ece zarafetiyle. Asil, yüzüklü parmakları
 her yaştan kişiye sundu kadehi,
 hem yerlilere hem yeni katılanlara,
 sonunda Beowulf'a geldi sıra.
 Ölçülü sözcüklerle Got'u selamladı
 kraliçe ve şükretti kabul olduğu için
 duası, epeydir süren acıyı dindirecek
 güvenilir bir kurtarıcı geldiği için. (Ağıl, 2020, ss. 55-56)

Tüm destan boyunca, en detaylı anlatılan kadın Kraliçe Wealtheow'dur. Adıyla anılması dahi görünürlüğünün diğer sayıları sınırlı, isimsiz kadın karakterlere göre daha fazla olduğunun göstergesidir. Fakat yukarıdaki dizelerde de vurgulandığı gibi, Wealtheow kraliçe dahi olsa erkeklere hizmet etmek ve içki sunmak birincil görevidir. Savaşçılara içki sunarak onları

onurlandıran kişi yine kraliçedir. *Wealtheow* da bu görevi bir kraliçeye yakışır şekilde icra eder. Nitekim içki sunma durumunda dahi kraliçenin davranışları hep belli sınırlar içinde tasvir edilmiştir. *Wealtheow* “gerektiği şekilde” büyük salonda görünür, herkesi “zarifçe” selamlar, “ece zarafetiyle” herkese içki dağıttıktan sonra *Beowulf*’u da “[ö]lçülü sözcüklerle” selamlar ve bir kurtarıcı gönderdiği için Tanrı’ya şükreder.

Bahsedilmesi gereken diğer önemli bir husus ise *Beowulf*’ta erkek dayanışma örneklerinin açıkça verilmesi ve kadın dayanışma örneklerinin yokluğu. Nazmi Ağıl makalesinde, *Beowulf*’ta erkek dayanışma örneklerine sık rastlanmasına karşın benzer kadın dayanışma örneğinin olmayışına dikkat çeker (2014, s. 49). Kral ile savaşçıları arasında çok önemli bir bağ vardır ki bu bağa sadık savaşçılar kralları için cesurca ölümüne savaşır ve galip gelirse kralları tarafından sadakatlerinin karşılığını çeşitli ödüllerle alırlar. *Hrothgar*, *Grendel*’in annesi tarafından öldürülen arkadaşı *Aeshere* için üzülür. *Beowulf*’u son anında dahi yalnız bırakmayan *Wiglaf* ile *Beowulf*’un dayanışması da erkek dayanışmasına önemli bir örnektir. Ne var ki bunlara benzer bir örnek kadınlar arasında görülmemektedir. *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde ise “kırk ince belli kız” sözleriyle bahsedilen grup “kadınlar arasında tıpkı erkek teşkilatına benzer bir teşkilatlanma” olarak değerlendirilebilir (Duran, 2004, ss. 81-85). Fakat *Beowulf*’ta sınırlı sayıda değinilen kadınlar hep tek başınadır.

Grendel’in annesine ek olarak kötü tasvir edilen kadınlardan biri de Kraliçe *Modthryth*’tir. Şairin kadın karakter isimlerini pek hatırlamazken sözü çok da gerek yokken *Modthryth*’e getirmesinin ana nedeni kadınların güç sahibi olmaması gerektiğini açıklamaktır:

Kötülükte hiç sınır tanımazdı hani.
Yanılıp kimse bakmasın yüzüne,
gündüz vakti gözlerine dikmesin
kraldan başka biri, eyvah! Bakışlarını,
olacaklar belliydi: Eli kolu bağlanır,
prangaya vurulur, hüküm verilene dek
türlü işkencelere tabi tutulurdu.
Kılıç iner, giderdi kelle,
bıçak keser, akardı kan ve ölüm
bütün iğrençliğiyle boy gösterirdi.
Güzelliği dillere destan bir kraliçe
dahi öyle aşmamalı haddini. (Ağıl, 2020, s. 95)

Bir kahraman için gurur verici olabilecek güç gösterisi ve şiddet içeren davranışlar destanlarda kadın için neredeyse hiç kullanılmaz. Kullanıldığında ise eğreti durduğu gibi tıpkı Kraliçe *Modthryth* gibi kadının güç sahibi olduğunda sonuçlarının kötü olacağını belirtir. Zaten şair de kadının kraliçe de olsa haddini aşmaması gerektiğini vurgular ve asıl yapması gereken şeyin barış dokumak olduğunun özellikle üzerinde durur. Ayrıca şairin anlattığı üzere, *Modthryth*’e haddini bildirme yöntemi olarak evlilik kullanılmıştır (Ağıl, 2020, s. 95). Kısacası, *Beowulf*’ta kadın tipleri; kraliçe, anne, kız kardeş, kız çocuk gibi nispeten pasif rollerde görülmektedir. Aktif olmaları beklenen barışı tesis etme gibi rollerde dahi belli bir sınır içinde olmaları gerekliliği de belli örneklerle açıkça belirtilmektedir.

Beowulf ve *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin kadın tasvirleri açısından, çok fazla ortak yönü olmamasına rağmen, benzeştikleri ana nokta kadınların annelik rolüdür. Yerleşik düzene ne kadar geçilmemiş olsa ve kadınlardan beklenen alpler gibi düşmanla gerektiğinde savaşmak da olsa çocuk doğurmaları da beklenmektedir. Bunun en iyi örneği, Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesidir. Bayındır Han'ın düzenlediği ziyafette, beyler sahip oldukları çocuklara göre ağrılanmaktadır. Dirse Han'ın oğlu ya da kızı olmadığından kara otakta ağrılanır: "Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa kondurun" (Gökyay, 2006, s. 32). Çocuğu olmadığı için aşağılanan Dirse Han, çocuğu olmamasının sorumlusu olarak karısını görür ve onu azarlar:

Han kızı yerimden kalkayım mı?
 Yakanla boğazından tutayım mı?
 Kaba ökçem altına alayım mı?
 Kara polat öz kılıcımı elime alayım mı?
 Öz gövdenden başını keseyim mi?
 Can tatlısını sana bildireyim mi?
 Alca kanın yer yüzüne dökeyim mi?
 Han kızı, sebebi nedir desene bana,
 Yoksa, çok hışmederim şimdi sana! (Gökyay, 2006, s. 34)

Başlıca rolü çocuk doğurmak olarak görülen kadın, bu görevini yerine getiremeyince hakir görülür ve azarlanır. Merve Kolikpınar'ın belirttiği gibi, "[k]adının toplum içinde yer edinmesi ve saygı görmesi büyük ölçüde anne olmasına bağlıdır. Bu sebeple kadına çocuk sahibi olması için de dua edilir" (2017, s. 21). Aynı zamanda, Dirse Han'ın eşinin hikâyede önemli bir rolü olmasına rağmen adının olmayışı da kadının birey olarak değil, rolünün getirdikleriyle önem kazandığının açık bir göstergesidir (Kvasoğlu Parlak, 2019, s. 113).

İki destanda da çocuk sahibi olmanın ailenin ve toplumun devamı olarak görülmesinden dolayı kadının çocuk doğurup soyun devamını sağlaması elzem olarak görülür. Hele ki kahraman bir çocuk doğuran anneler övülür. Mesela *Beowulf* başarısından dolayı övülürken annesi de bu başarıdan payını alır:

Ama işte tanrının yardımıyla, bir yiğit
 hiçbirimizin yapamadığı harika bir iş
 başardı. Onu karnında taşıyan kadın
 bilsin boşa gitmediğini çektiği çilenin,
 kutlu bir oğul bağışlandığını kendisine. (Ağıl, 2020, s. 64)

Beowulf'un annesi, *Beowulf* gibi yiğit doğurduğu için övülür. Kadının adı özellikle belirtilmez çünkü ona atfedilen annelik rolü her şeyden daha önemlidir. Bu dizelerde de *Beowulf*'u doğuran annenin ne kadar kutsal bir iş başardığı vurgulanmıştır.

Diğer önemli bir ortak nokta ise iki destanda da kadınların ağıt yakan veya yas tutan olarak resmedilişidir. *Beowulf*'un son dizelerinde de bir kadının ağıt yaktığı söylenir ve detaylıca anlatılır:

... Bir Got kadını ağıt yaktı;
 saçlarını bağlayıp serbest bıraktı
 kaygılarını, feryat figan bir kabusu anlattı:
 Aç kurtların işgalinde geniş yurt,
 her yerde dağ gibi yığılı cesetler,

kan, kölelik ve her türlü horlanma. (Ağıl, 2020, s. 128)

Beowulf'un ölümüyle hâlihazırda kasvetli olan Anglo-Saxon destanı iyiden iyiye karanlık bir havaya bürünür. Bu karanlığı aktarmak yine yas tutan bir kadına düşer. Kadın ağdı aslında ölen kahraman krallarına değil, bu ölümle birlikte yaşayacakları kara günlere yakar: Yakın gelecekteki çok muhtemel düşman işgali sonucu yaşayacakları kölelik ve horlanma. Kadınların isimsiz oluşunun, onların toplumlarda görünür olmayışına bağlamanın yanlış olmayacağı daha önce belirtilmiştir. Burada da yine isimsiz bir Got kadının yası görülmektedir. Fakat buradaki isimsizlik toplumdaki görünürlüklerinin azlığından daha çok evrensellik yakalamak için kullanılmış bir stratejidir. Burada da tek bir kadının yası değil de o toplumun geleceğe dair endişelerini verdiğiinden isimsiz olarak aktarılmıştır.

Benzer şekilde, Banı Çiçek Beyrek'in kanlı gömleğini görünce eşinin gerçekten öldüğünü düşünür:

Gördü, tanıdı, odur, dedi. Çekti yakasını yırttı; acı tırnak ak yüzüne çaldı; güz elması gibi al yanağını yırttı.

Vay göz açıp gördüğüm,

Gönül verip sevdiğim,

Vay al duvağım iyese,

Vay alnım başım umudu Han Beyrek! (Gökyay, 2006, s. 86)

Banı Çiçek, eşinin ölümü üzerine Oğuz Türklerine has belli başlı ağıt ritüellerini gerçekleştirir. Bekir Şişman'ın da belirttiği üzere: "ölenin yakınlarının yakalarını yırtmaları, böğürerek ve boncuk boncuk ağlamaları, yüzlerine tırnak çalmaları, yanaklarını yırtmaları ve saçlarını yolmaları ölüm karşısında Oğuzların sergilediği ortak bir tavır olarak belirmektedir" (2015, s. 125). Bu alıntıdan da anlaşıldığı üzere Oğuz Türklerinde ağıt yakmak kadına has bir durum değildir. *Beowulf* ta genelde kadına atfedilen ağıt yakma ve yas tutma eylemleri *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde cinsiyetsizleşir. Ölüm üzerine kadın-erkek farketmeksizin ağıt yakılıp yas tutulur. Fakat, yine de *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde de kadınların ağıt yakma örneklerinin erkeklerden daha çok olduğu gerçeği de unutulmamalıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak, *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Beowulf*, farklı coğrafya ve toplumların ürünü iki önemli destan örneğidir. Bu iki eser ne kadar birbirlerinden mekân ve zaman olarak çok uzak gözükse de ortak koşullar benzer kahramanlık hikâyeleri oluşturmada önemli bir etken olmuştur. Genel anlamda, iki eser de destan türü kapsamında değerlendirilmiş olup kahramanlık hikâyesi anlatır. Bu hikâyelerin baş karakteri elbette kahramandır. Kadın karakterlerin anlatıda çok önemli bir yer kaplamadığı düşünülse de aslında belli başlı rollerde etkin olarak kullanılmışlardır. İki destanda da kadın karakterlerin resmedildiği ortak rol annelik ya da ağıt yakan/yas tutan karakter rolleridir. Beowulf'un annesi Beowulf gibi yiğit bir oğul doğurduğu için övülür. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde Dirse Han çocuk sahibi olmadığından aşağılanır. Annelik kadının birincil görevi ve sorumluluğu olarak görüldüğünden Dirse Han, bu durumdan eşini sorumlu tutup azarlar. Anne rolündeki iki kadının da ismi verilmemiştir. Nitekim bireylerden çok, annelik rolü öne çıkarılmak istenmiştir. Önemli olan kadınların kendisi değil, annelik rolüdür. İki eserde de benzer şekilde

tasvir edilen diğer kadın karakterler ağıt yakan kadınlardır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde ağıt yakmak her ne kadar cinsiyetsiz bir eylem olarak incelenmiş olsa da ağıt yakan kadın örnekleri daha fazladır. *Beowulf*'ta ise kahramanlarının ardından yas tutup ağıtlar yakan yine kadınlardır. Bu iki tip kadın karakteri haricinde çok fazla ortak yön bulunamamıştır. Nitekim *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde kadınlar alp/kahraman tipinde resmedilmiştir. Kadınlar da tıpkı erkekler gibi at binen, ok atan ve düşmanla kahramanca çarpışan karakterlerdir. *Beowulf*'ta ise tam aksine kadınlar kraliçe dahi olsa pasif olarak resmedilmiş, pasiflik adeta bir erdem olarak yansıtılmıştır. Bu durum ise, iki destanın farklı koşullarının yarattığı bir farklılıktır. *Dede Korkut Hikâyeleri* göçebe bir toplumu yansıttığından, kadınlar, sürekli hareket hâlinde, her türlü tehlikeyle başa çıkabilen, gerektiğinde düşman tehditi karşısında cansiperane dövüşebilecek şekilde karakterize edilmişlerdir. *Beowulf* ise yerleşik bir toplumun gereklerine göre kadın karakter tiplerini oluşturmuş ve rollerini toplumun devamını çocuk doğurarak sağlamak üzerine kurmuştur. Bu rolleri gerçekleştirilmeyen veya aşan kadınlar ise tehlikeli bulunmuş ve toplum düzenini sağlamak ve devam ettirmek amacıyla cezalandırılmışlardır.

KAYNAKÇA

- Ağıl, Nazmi (2020). (Çev.). *Beowulf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağıl, Nazmi (2014). "Beowulf'un Kadınları". *Kültür ve Edebiyatta Cinsiyet, Cinsellik, Şiddet*, eds. Nevin Yıldırım Koyuncu and Dilek Direnç. Ege Üniversitesi Yayınları. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi No. 1. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, ss. 43-49.
- Berktaş, Fatma (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul, Metis Yayınları.
- Bhasin, Kamla (2014). *Ataerkil Sistem "Erkeklerin Dünyasında Yaşamak"*. (Çev. A. Coşkun). İstanbul, Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Britten, Fatoş Işıl (2021). "Hanım! Görelim Neler Söylemiş: Dede Korkut Kitabı ve Beowulf destanlarının karşılaştırılmalı bir incelemesi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, vol. 24, ss. 1138-1149.
- Chadwick, Kay Nora ve Victor Zirmunsky (1969). *Oral Epics of Central Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dalkesen, Nilgün (2007). *Gender Roles and Women's Status in Central Asia and Anatolia Between the Thirteenth and Sixteenth Centuries*. Basılmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Duran, Hamiye (2004). "Burla Hatun'dan Terken Hatun'a". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, vol. 32, ss. 79-89.
- Duymaz, Ali (2020). "Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme". *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eray Sarıtaş, Şenay (2020). "Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ekseninde Kadınlık Olgusu." *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, vol. 55, no. 3, ss. 1949-1964.
- Ergin, Muharrem (2008). (Çev.). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (2006). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- Gökyay, Orhan Şaik (2007). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Günay, Umay (1989). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili-I". *Türk Kültürü Araştırmaları*. Ankara, ss. 39-55.
- Kaplan, Mehmet (1951). "Dede Korkut Kitabında Kadın". *Türkiyat Mecmuası*, vol. 9, ss. 99-112. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuturkiyat/issue/18500/194865>
- Kavasoğlu Parlak, Esra (2019). *Kadın Çalışmaları Bağlamında Dede Korkut Kitabı'nın İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Kolikipınar, Merve (2017). *Dede Korkut Anlatılarında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dil*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi.
- Lerner, Gerda (1986). *The Creation of Patriarchy*. Vol. 1. New York ve Oxford, Oxford University Press.
- Neidorf, Leonard ve Chenyun Zhu (2022). "The Germanic Onomasticon and the Etymology of Beowulf's Name". *Neophilologus*, vol. 106, ss. 109-126. <https://doi.org/10.1007/s11061-021-09703-8>
- Pekşen Yakar, Azime (2021). "The Problematical Representation of the Hero in *The Song of Roland*". *Eurasian Journal of English Language and Literature*, vol. 3, no. 2, ss. 408-415. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jell/issue/67448/1016380>.
- Reichl, Karl (2012). "Medieval Turkish Epic and Popular Narrative". *Medieval Oral Literature*, ed. Karl Reichl. Boston: De Gruyter, ss. 681-700.
- Reis, Huriye (2011). "Dede Korkut Kitabı ve Beowulf Destanında Yaşlılık ve Yaşlanma". *Millî Folklor*, vol. 12, no. 91, ss. 25-36.
- Symons, Victoria (2018). "Monsters and Heores in *Beowulf*". <https://www.bl.uk/medieval-literature/articles/monsters-and-heroes-in-beowulf>.
- Şişman, Bekir (2015). "Dede Korkut Hikâyelerinde Ölüm Karşısında Oğuz'un Tavrı". *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, vol. 8, ss. 111-120.
- Walby, Sylvia (1989). "Theorising Patriarchy". *Sociology*, vol. 23, no. 2, ss. 213-234. <http://www.jstor.org/stable/42853921>.